

УДК 349.422.2

ОБГРУНТУВАННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

М. Л. Мороз

студентка 4 курсу, група ЕП-41, навчально-науковий інститут економіки, менеджменту і
права

Науковий керівник – доцент, к.т.н. В. М. Гус

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті обґрунтовано шляхи підвищення ефективності використання земельних ресурсів в аграрному виробництві. Значну увагу приділено напрямам оцінки ефективності використання земельних ресурсів в аграрному секторі економіки країни. Ключові слова: земельні ресурси, ефективність, природна ефективність, економічна ефективність, технологічна ефективність, екологічна ефективність.

В статье обоснованы пути повышения эффективности использования земельных ресурсов в аграрном производстве. Значительное внимание уделено направлениям оценки эффективности использования земельных ресурсов в аграрном секторе экономики страны.

Ключевые слова: земельные ресурсы, эффективность, естественная эффективность, экономическая эффективность, технологическая эффективность, экологическая эффективность.

In the article the ways to improve the efficiency of land use in agricultural production. Special attention is given directions for evaluating the effectiveness of land resources in the agricultural sector of the economy.

Keywords: land resources, efficiency, natural effectiveness, economic efficiency, technological efficiency and environmental performance.

Проблемі ефективності аграрного виробництва присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних вчених. В економічній літературі набула поширення думка, що суть ефективності роботи аграрних підприємств полягає у досягненні максимального ефекту за мінімальних витрат ресурсів. Проте, як зазначає економіст-аграрій В. Андрійчук, досягти максимального результату за мінімальних витрат практично неможливо. В умовах, коли ресурси обмежені, правомірно вважати, що досягти максимального ефекту можна за фіксованих, тобто може, наперед, насамперед визначених обсягів ресурсів [1, с. 11].

Під поняттям «ефективного використання земельних ресурсів» слід розуміти таке використання, яке б забезпечило максимальне збереження їх якісних характеристик. Ефективність показує розмір ефекту, який припадає на одиницю ресурсу. Іншими словами, ефективність використання земельних ресурсів – це землевіддача. Під ефектом господарської діяльності розуміється прибуток. Що ж до якісних характеристик земельних ресурсів, які зазнають негативного впливу в процесі сільськогосподарського виробництва, то до основних з них належить рівень гумусу в ґрунті. Саме цей показник значною мірою визначає рівень врожайності сільськогосподарських культур [6].

Найважливішою властивістю землі є її родючість. При еквівалентних затратах виробничих ресурсів на різні за продуктивністю площі результат завжди залежатиме від

природної родючості ґрунту. Отже раціональне, науково – обґрунтоване та ефективне використання аграрного ресурсного потенціалу стане можливим лише за умови оптимізації виробничої структури сільськогосподарського підприємства до місцевих особливостей природних чинників землі [3].

Оцінку ефективності використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств потрібно проводити за такими чотирма видами ефективності: природна, економічна, екологічна, технологічна

Природна ефективність земельних ресурсів залежить від їх природної родючості, розташування земельних ділянок стосовно ринків збуту і придбання ресурсів, їх конфігурації і рельєфу, клімату [1, с. 236, 237]. Саме тому, природна ефективність безпосередньо впливає на економічну ефективність використання земельних ресурсів.

Про економічну ефективність використання землі судять на основі системи натуральних і вартісних показників. До натуральних показників відносять: урожайність сільськогосподарських культур; виробництво окремих видів тваринницької продукції на 100 га. відповідних земельних угідь. До вартісних показників відносять: виробництво валової продукції в порівнянних цінах, товарної продукції в поточних цінах реалізації, чистої продукції і прибутку в розрахунку на га сільськогосподарських угідь [2, с. 207].

Натуральні показники характеризують продуктивність лише певної частини сільськогосподарських угідь, а вартісні – всієї їх площі. Ці дві групи показників доцільно розраховувати як на га фізичної площі, так і з урахуванням грошової оцінки гектара сільськогосподарських угідь, в якій відображена їх економічна родючість [2, с. 207-208].

Виділення екологічної ефективності в самостійну форму зумовлена двома причинами. Перша – необхідність створення безпечного для людей і тваринного та рослинного світу довкілля, за якого зберігається біологічна рівновага і водний баланс територій, поліпшується кругообіг органічних речовин, забезпечується розширене відтворення економічної родючості ґрунту, супроводжене підвищенням вмісту гумусу, здійснюється виробництво екологічно чистої продукції і не допускається забруднення навколишнього середовища хімічними засобами сільськогосподарського призначення. Друга причина обумовлена потребою в існуванні індикатора для означення гармонійного розвитку виробництва [1, с. 27].

Екологічна ефективність формується завдяки здійсненню додаткових вкладень екологічного спрямування, джерелами яких виступає економічний ефект, створений у процесі економічної діяльності підприємств.

Для оцінки рівня екологічної ефективності можуть бути використані такі показники:

- частка чистого прибутку підприємства, що спрямовується на екологічні заходи, та його абсолютна величина в динаміці; частка сільськогосподарської продукції в загальному обсязі її виробництва, в якій вміст залишків отрутохімікатів, нітратів та нітритів не перевищує граничнодопустимих норм;
- частка екологічно чистої продукції в загальному обсязі виробництва; вміст гумусу в ґрунті та його динаміка;
- масштаби використання мінеральних добрив, біологічних засобів боротьби зі шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин та тварин;
- наявність сучасних очисних споруд, що унеможливають чи мінімізують шкідливі викиди [2, с. 27].

У кожному аграрному підприємстві з урахуванням його конкретних умов (типів ґрунтів, їх механічного складу, конфігурації земельних ділянок, кута їх нахилу, спеціалізації виробництва тощо) необхідно розробити і впровадити систему агрономічних, зооветеринарних, технічних і організаційно-економічних заходів, що забезпечують ефективне використання земельних ресурсів. Важливе місце займають заходи, спрямовані на підвищення потенційних можливостей підприємства щодо збільшення виробництва

сільськогосподарської продукції з кожного гектара угідь. Такі можливості значно залежать від технологічного рівня (інтенсивності) використання земельних ресурсів [2, с. 206].

Технологічний рівень використання земельних ресурсів визначають за такими показниками:

- ступенем господарського використання землі;
- ступенем розораності;
- питомою вагою інтенсивних культур (цукрових буряків, льону, картоплі, овочів, соняшнику, зернової кукурудзи, коноплі) у загальній посівній площі підприємства;
- коефіцієнтом повторного використання землі [2, с. 206].

При проведенні трансформації земельних угідь і вдосконаленню їх структури, підвищенню (зниженню) частки ріллі, багаторічних культурних насаджень і меліорованих земель у загальній площі сільськогосподарських угідь, а інтенсивних культур – у структурі посівів. Але важливо не вийти за раціональні межі кожного з названих показників, оскільки це може призвести до погіршення використання землі, втрати її родючості.

Отже, ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарських підприємств визначається через різні форми її прояву. Тут особливого значення набуває природна, економічна, екологічна та технологічна ефективність використання земель. Основними чинниками підвищення ефективності використання землі у сільському господарстві є:

- продуктивність сільськогосподарського виробництва;
- система землеробства;
- родючість землі [4].

В ринкових умовах важливим принципом використання земельних ресурсів є господарська доцільність залучення їх у виробництво, яка характеризується окупністю затрат на вирощування сільськогосподарських культур. За даними оцінки земель визначаються межі їх раціонального використання за обсягом «критичного» врожаю, нижче якого вирощування відповідної культури є недоцільним.

Головною метою діяльності виробників сільськогосподарської продукції є забезпечення максимального рівня ефективності виробництва, основу якого складає отриманий економічний ефект. Тому в подальшому максимізацію останнього визначено основним завданням, на яке має орієнтуватись сільськогосподарське підприємство. Іншими словами, економічний ефект слід розглядати як критерій оптимальності господарської діяльності аграріїв. Аналізуючи різні альтернативні варіанти організації виробництва, суб'єкт господарювання має вибрати той з них, що забезпечить отримання максимального розміру економічного ефекту, зокрема прибутку.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: моногр. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2005. – 292 с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: Підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. Аничин Л.М. Оптимизационные методы и рынок / Л.М. Аничин // Проблеми реформування в агропромисловому комплексі : зб. наук. пр., Харьк. держ. аграрн. ун-т. – Харків, 1997. – С. 23-29.
4. Корчинська О.А. Ефективність використання сільськогосподарських угідь: теоретичний і практичний аспекти / О.А. Корчинська // Землеустрій і кадастр – 2008 - № 1 с. 52-59.
5. Прядко В.В. Теоретико-методологічні аспекти ефективності сільськогосподарського виробництва // Економіка АПК. – 2003. - № 10. – С. 69-70.
6. Трегобчук В.М. Відтворення та ефективність використання ресурсного потенціалу АПК. (теоретичні та практичні аспекти) / Відп.редактор акад. УААН В.М.Трегобчук. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003 – 259 с.